השריפה הגדולה בבניין ציים: סמל לקלות־דעת

שניבנו באותה הזנחה קלת־דעת כמו שיטותיה הכלכליות), היתה רק שערוריה אחת מרבות שנתגלו השנה. היא היתה האופיינית ביותר, ולכן זיכתה את צור בתואר איש־הכלכלה של תשכ״ו. אך היא לא עלתה על השערוריה של סומרפיין, או על השערוריה של חברת **אפריים אילין**. בכל מיקרה נתנה הממשלה ערבויות ומענקים עצומים מכספי המדינה כדי לבטח ולהעשיר אנשים פרטיים, שלא גילו כשרון כלכלי.

כדי לחפות על מקור־המחלה — חוסר התיכנון והשיטה האבסורדית של הממשלה — הופנה זעם הציבור כלפי העובדים. תוספת־היוקר חוסלה למעשה. תביעות העובדים, ביניהן תביעות הגיוניות וצודקות, נדחו בזעם על־ידי ההסתדרות, הזרוע המבצעת של הממשלה בשטח העבודה, בהנהגת **אהרון בקר וירוחם משל**. כתוצאה מעירעור אמון הפועלים בהסתדרות פרצו בתשכ״ו שורה של שביתות, שהפכו מרכיב בולט בתמונת תשכ״ו: שביתת פועלי ארגמן, שביתת עובדי נמל חיפה, השביתה בנמל אשדוד. הפעלת אלות המשטרה נגד הפגנת האחד במאי של המובטלים באשדוד הוסיפה גתן נוסף לתמונה זו.

אמנות

דויד פלומבו

חיים ומוות בברזל

למרות שבארץ הזאת יש מוזיאונים מפוארים ומשוכללים עד קצה־גבול־היכולת, ולמרות גל של גלריות חדשות, שנפתחו בשנת תשכ״ו, כשרובן מנוהלות, משום־מה, על־ידי נשים, לא התגלה השנה שום כוכב חדש בשדה האמנות של ישראל.

בכל עשרות התערוכות של הציירים הישראליים, כולל התערוכה השדופה של אמני־ישראל, היו שני הציירים שהתבלטו, איכשהו, מוכרים מאוד: האחד, **ראובן רובין**, שהציג תערוכה־כוללת, הראה שוב את סיגנונו הייחוד במינו, ולמרות שרוב תמונותיו סובלות מעודף מתקתקות, וראייה־אידיאלית־מדי של דברים, הריהו בכל זאת צייר שהתפתח בארץ, ואופיה המיוחד הוא־הוא המשתקף בכל ציוריו. ראובן, בניגוד לרוב הציירים הישראליים, הוא צייר ישראלי אמיתי.

התערוכה השניה שהתבלטה בתשכ״ו היתה תערוכת הזכרון **לאייקה בראון**, שניספה בגיל צעיר, שבובות המתכת השסרעות שלו המשיכו לזעזע את הצופים באופן אישי ביותר.

לעומתם הציגו רוב הציירים חיקויים עלובים של אפנות־הציור בעולם הגדול, ורבים מהם לא התביישו בחיקויים חובבניים. הם גילו את הקולאז׳ (הדבקה) והפופ־ארט, אחרי שכל העולם כבר דש בהם. הם לא התביישו להציג יצירות־מפשטות חסרות משמעות, תחריטים ברמה של תלמיד־מתחיל וחיקויים גסים של ציירים ידועים.

בתוך השממה הזאת בלט שוב הצייר **יוסל ברגנר**, בקובץ הדפסים מקסים, אותו הוציא לאור השנה. הקובץ, הנקרא מסעי הבארון רוטשילד לפלשתינה, הוא מסע בתוך עולם דמיוני וקסום של ביצות ומנורות נפט, כשהבארון רכוב על סוס, לבוש בנוסח התקופה. תמונות אלה שוב הצביעו על העובדה המפליאה, שדווקא הטובים בציירי הארץ, כברגנר ו**מרדכי ארדון**, למשל, הם בין הבודדים המציירים רק נושאים עבריים ויהודיים, החל באווירתה המיסטית של הקבלה, ועד להתיישבות החלוצית, כשהם מצליחים להפוך אותם ליצירות אמנות נפלאות.

מדכאת היתה התערוכה של הארכיטקטורה בישראל, בה הוצגו, בצילומים מרהיבים, כל המחדלים של האדריכלים הישראליים, שהחמיצו את ההזדמנות הבלתי־חוזרת ליצור סיגנון חדש בארץ חדשה, הקימו, במקום זאת, מפלצות בטון שיגרתיות.

אחד המאורעות היפים של השנה, היה פתיחת האגף לנוער שבמוזיאון ישראל, בו ניתן לבני־נוער, בהנהלתה רבת־ההשראה של **איילה גורדון**, לפתח את כשרונותיהם האמנותיים והיוחה את הסיכוי הראשון לחנך דור חדש לתרבות, אמנות ויופי. אחד המאורעות המצערים של השנה: סגירת אגף זה מקץ כמה חודשים. הסיבה — חוסר תקציב.

ההפתעות האמנותיות היו השנה דווקא בשטח הפיסול. הפסל **מתניה אברמסון** הציג פסלי־אבן מלאי־כוח, הפסל **בזקי שורץ** הוכיח כיצד אפשר לפתור את בעיית התאמתם של פסלים לנוף האיפוף אותם, באמצעים מודרניים לגמרי, ביצרו פסלי־מתכת מלוטשים (מנירוסטה ומאלומיניום, אשר הוצגו השנה בהצלחה מרובה בביאנלה בוונציה), שבהם משתקפים החלקים השונים זה בזה, ובכולם משתקף הנוף, הופך חלק מן הפסל.

התבלטו בבניין־הכנסת החדש הפסלים **דני קרוואן**, שבנה קיר־אבן מפוסל, מלא התרחשויות, ומכולם בלט הפסל **דויד פלומבו**, ביצרו שער־ברזל לכנסת, בסיגנונו האופייני, בו יצר גם פסלים, מנורות ופמוטים, בשמרו על החיספוס הראשוני של המתכת, העשרייה ויזים גסים, אשר נתנו לה תחושה של צמיחה מתמדת.

למרבה הטרגדיה, התפרסם פלומבו עוד לפני חנוכת־הכנסת ושער־הברזל שלה. הפסל, איש השנה, שהפיח חיים עצמאיים בברזל, מצא בברזל את מותו, כאשר נתקל בנסעו בכביש, בשרשרת־מתכת אשר הוא עצמו הלחים, זמן קצר לפני כן.

מדע

ארנסט דויד ברגמן

תיאטרון צללים

בשטח החשוב ביותר של המדע הישראלי התנהלו העניינים כמו בתיאטרון־צללים. אנשים באו והלכו — מבלי שהקהל ידע למה, מדוע ולאיזה צורך. הידיעות שהגיעו לאוזני הציבור היו מקוטעות וסותרות.

כתב־עת איסטראטגי בריטי, בעל יוקרה עולמית, סיפר כי לישראל תהיה פצצה אטומית תוך שנתיים. דעה דומה הביע שרות־שידור אמריקאי, שערך מחקר יסודי. אותה שעה נודע, באמצעות הדלפה אמריקאית מכוונת, כי מפקחים אמריקאיים ערכו בדיקה חוזרת בכור הגרעיני בדימונה, באישור הממשלה.

על רקע זה באה כפצצה התפטרותו של המדען הבטחוני מיספר אחד, הפרופסור (לכימיה) **ארנסט דויד ברגמן**, שטרק את הדלת בפניו של לוי אשכול. הוויכוח סביב התפטרות זו התנהל ברמזי־רמזים, ורק הגדיר את המיסתורין השורר בשטח זה. בסוף תשכ״ו, במסיבה פרטית, אמר ברגמן כי „ככל שהמדע מתקדם ואנשים ברחוב מבינים פחות, אנו כתקרבים לדיקטטורה. אבל במקום נאצרים, יהיו אצלנו הפרופסורים.״ על כך הוסיף: „אנשי המישטר הנוכחי — אין לומר עליהם שאינם מוצאים פית׳רון לבעיות טכניות. הם בכלל אינם מבינים את הבעיות הטכניות שמציגים בפניהם.״

ברגמן, רפ״יסט מושבע ומעריץ גלהב של דויד בן־גוריון, סיכם את דעותיו בקביעה כי „האוייב במלחמת־השיחרור היו הערבים. אבל היום האוייב הוא רוסיה.״

במקום ברגמן נתמנתה בחיפזון תעמולתי ועדה, שכלל לא נתכנסה עד סוף תשכ״ו. היה ספק מי מכריע בעניין העלול לקבוע את גורל ישראל לצמיתות — ומה הכשרתו להכריע.

כמדען ראשי של מערכת־הבטחון — איש־הקשר בין עולם־המדע וצרכי־הבטחון — נתמנה פרופסור אחר בעל שם מצלצל: **אפריים קציר** (קצ׳לסקי). היה זה מינוי מיסתורי — כי איש לא ידע בדיוק מה תוכן התפקיד, ואילו סמכויות הועגקו למדען זה.

בשאר השטחים פעל המדע הישראלי ללא תיכנון מרכזי, וללא חלוקה ראציונלית של המשאבים המצומצמים. חלק ניכר מכוחות־המדע פוזרו במחקרים שלא היו קשורים כלל בבעיות ישראל, ושנמסרו בקבלנות על־ידי מוסדות אמריקאיים. ואילו מוסדות־החינוך המדעיים עמדו בתשכ״ו בסימן שרשרת בלתי־פוסקת של סקנדאלים אקדמיים. באוניברסיטת תל־אביב התנגשו שני פסיכולוגים בעלי־שם, פרופסור **האנס קרייטלר** וד״ר **ג׳ורג׳ טמרין**, במידה רבה באשמת הנהלת האוניברסיטה. ואילו בניין הטכניון החיפאי הזדעזע תחת מהלומת הסיכסוך בין שתי קבוצות של אדריכלים, בראשות **אביה השמשוני** מצד אחד ו**אדפרד מאנספלד** מצד שני. סיכסוכים אלה לא העלו את קרנם של מוסדות ההשכלה המדעית, ואילו מצבם הכספי הלך והחמיר אף הוא.

רפואה

יוסף סוסנר

מכות במרפאה

הרופא של תשכ״ו שכב בבית־החולים. הוא אושפז במשך שבועות ארוכים, אחרי שנפגע קשה בעת קטטה במרפאת קופת־החולים. חולה מתפרע, בן 50 ואב לשמונה ילדים, היכה אותו קשות.

ד״ר **יוסף סוסנר**, שעלה לפני שלוש שנים מרומניה, לא היה הרופא היחיד שנפגע השנה. הוא היה אחד מרבים. הוא סימל את התופעה העיקרית בחיי הרפואה של תשכ״ו. ההתקפה המרוכזת על הרופאים מצד שכבות שונות של הציבור — החל בעסקני־הדת, שניהלו נגדם הסתה רצופה ומתמדת על רקע ניתוחי־המתים, וכלה בתושבי עיירות־פיתוח, שתקפו אותם כנציגי השלטון.

בבית־החולים קפלן כילו בני מושב דתי, בהדרכת הרב שהוא שכיר־המדינה, את חמתם ברופאים ובמכשירים, בגלל ניתוח גוייה. בירושלים נאלצו הרופאים, בסוף תשכ״ו, לקרוא להגנה משטרתית מוגברת כדי לבצע בחסות הנשק ניתוח חיוני בגופת־נפטר.

חוזר של מנכ״ל משרד־הבריאות, הרופא ד״ר **רפאל גז׳בין**, שאסר על הרופאים לחתום על התחייבות לאי־ביצוע ניתוחים, עורר אף הוא את זעם עסקני־הדת. הכנסת הקדישה עשרות שעות לוויכוחי־סרק על הצעת חוק, גרועה מאין כמוה, לשינוי המצב בעניין זה, אחרי שמפא״י הבטיחה את הדבר לדתיים, בעיסקה ציבית ואופיינית, ערב הקמתה של הקואליציה הממשלתית.

אותה שעה התגוננו הרופאים בחזית אחרת: המרירות הגוברת של בני ישראל השניה נגד מוסדות־הרפואה של קופת־חולים. עם הפסקת העלייה, היתה צפוייה לישראל בפעם הראשונה הסכנה שיגיע הקץ לשפע הרופאים בארץ. באזורי־הספר כבר הורגש חוסר חמור, שפגע קשה ברמת השרות הרפואי. תגובתם של בריונים ממורמרים הגבירה את התהום. העובדה שהרופא הוא בעל סמכות שלטונית, המחלק תעודות שיחרור מעבודה והטבות כלכליות אחרות, הוסיפה שמן למדורה.

אפשר היה להקל במיקצת על המצב, אילו ניתן היה לרכז את כל המשאבים הרפואיים במגגנון ממלכתי אחד של ביטוח־בריאות. אולם כל המפלגות במדינה, מחרות ועד מק״י, התנגדו לכך למעשה. מבין 120 חברי הכנסת, רק אחד דרש זאת בפירוש. כל השאר השתמשו בסיסמות של בריאות ממלכתית כדי לקיים ולבצר, בכספי המדינה, את קופות־החולים הפוליטיות הקיימות, המחזקות את מגגוני המפלגות.

פלא הוא שבאווירה זו של בעיות בלתי־פתורות, קנוניות מפלגתיות והתפרצויות־זעם, התקדמה הרפואה הישראלית בכל זאת. אולם העבודה המדעית השקטה לא פסקה. להערצה מיוחדת היו ראויים ההישגים בשטח שתילת־כליות, הפותחים גם בישראל אופקים חדשים בחזית ההומאנית ביותר של החברה — המלחמה במוות ובמכאוב.